

УДК 339.944(045)

*О. П. Радченко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та управління,
Одеський національний університет імені І. І. Мечнікова, м. Одеса
М. В. Капанжи,
1-й курс магістратури, спеціальність "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності",
Одеський національний університет імені І. І. Мечнікова, м. Одеса*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*О. P. Radchenko
Candidate of Economics Sciences, Associate Professor of Economics and Management
of Odesa I. I. Mechnikov National University
M. V. Kapanzhy
1st year of magistracy, specialty "Management of foreign economic activity"
of Odesa I. I. Mechnikov National University*

IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATION OF THE ENTERPRISE'S FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

У статті розглянуто базові поняття менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, а також проаналізовано функції та методи, що зумовлюють особливості ведення міжнародної діяльності. Визначено методи управління, що використовуються для підвищення ефективності керування операціями на підприємстві, а також детально розглянуто особливості поданих методів, що застосовуються безпосередньо до здійснення міжнародної діяльності. Запропоновано поєднувати загальні методи управління такі, як адміністративні, організаційні та соціальні у комплексі за для досягнення ефективної роботи з персоналом. Проаналізовано функції менеджменту та виокремлено чинники, що впливають на ефективність здійснення цих функцій. Результативність від здійснення зовнішньоекономічної діяльності здебільшого залежить від виконання наведених функцій у відділі та загалом на підприємстві. Виокремлено характерні риси управління зовнішньоекономічною діяльністю відповідно до виробничо-господарської діяльності підприємства.

The article deals with the basic concepts of management of foreign economic activity and analyze the functions and methods that contribute to the peculiarities of international activities. There were defined the management techniques used to improve management operations at the enterprise and presented in detail the features of the methods used to directly engage in international activities. It was suggested to combine the general management techniques, such as administrative, organizational and social in order to achieve efficient work with the staff. Analysis of management functions and highlighted the factors that influence the efficiency of these functions. The impact of foreign economic activity depends mainly on performing the functions of the department and the company in general. Author determined the characteristics of international management in accordance with the industrial and business enterprises.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності підприємства, організаційно-економічний механізм управління підприємством, розвиток підприємства, механізм розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Keywords: foreign economic activity, the subjects of foreign economic activity, the organizational-economic mechanism of enterprise management, enterprise development, mechanism of the development of foreign economic activity of the enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективною формою функціонування кожної держави є здійснення її зовнішньоекономічної діяльності. Зовнішньоекономічна діяльність відіграє ключову роль у підвищенні економічного добробуту держави, поліпшенні рівня життя населення і зміцненні конкурентоспроможності держави на міжнародному рівні. Найважливішим джерелом одержання прибутку держави є експортні операції як основної складової частини зовнішньоекономічної діяльності.

Україна, з моменту здобуття незалежності, веде безперервний пошук свого вектору розвитку та свого власного місця у світовому співтоваристві. І наразі, Україна схоже визначилася з цим напрямом. 12 липня 2017 року Рада ЄС остаточно ратифікувала угоду між Києвом та Брюсселем. Угода про асоціацію з ЄС складається з семи розділів, які чітко регулюють поступове економічне та політичне зближення України з Європейським Союзом. Перші три розділи стосуються загальних принципів асоціації України та ЄС, політичного діалогу та реформ, зближення зовнішньої політики та безпеки, а також юстиції. Проте ключовими є четвертий та п'ятий, які стосуються торгівлі, економічної та галузевої співпраці.

Вони утворюють так звану глибоку і всеохоплюючу зону вільної торгівлі, метою якої є лібералізація взаємного доступу до ринків товарів та послуг, а також узгодження українських правил та регламентів з нормами ЄС. Зона вільної торгівлі передбачає зменшення або зняття мит та тарифів на більшість товарів у взаємній торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці удосконалення організації зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві присвячені дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких В.Д. Андріанов, П.Ю. Беленький, В.М. Гєєць, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, Я.А. Жаліло, М.В. Жук, А.П. Кіреєв, Л. Клайт, В.В. Коломієць, А.І. Кредісов, А.С. Лисецький, С.Р. Маккінон, А.І. Мокій, А. Ніколас, Н.М. Пархоменко, В.І. Піла, М.А. Пивоварова, М.І. Фашевський, А.С. Філіпенко, Є.В. Хлобистов, Л.Г. Чернюк, Ю.С. Ширяєв, Д. Шнейдер та інші вчені-економісти. Вони розглядають зовнішньоекономічну діяльність підприємства через його міжнародні господарські та торговельні відносини, до сфери яких входять: обмін товарами, спеціалізація і кооперація виробництва, науково-технічне співробітництво, надання економічної та технічної допомоги, створення спільних підприємств та інші форми економічного співробітництва.

Невирішені питання. Незважаючи на значний науковий доробок фахівців-економістів у сфері планування, організації та управління зовнішньоекономічної діяльності підприємств, на сучасному етапі, в умовах незрозумілої та складної ситуації в українській економіці, все більшої уваги потребують нові проблеми, що постійно з'являються на підприємствах України у сфері управління зовнішньоекономічної діяльності. Ці нові питання та проблеми потребують чіткого аналізу, висвітлення та подальшого вирішення завдяки різним новим шляхам та методам управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення найбільш ефективного шляху організації зовнішньоекономічної діяльності на вітчизняних підприємствах при їх виході на зовнішні ринки в умовах економічної глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність є одним із найважливіших напрямків розвитку підприємництва. Під зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) розуміють діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [8].

В умовах ринкової економіки підприємства є основною ланкою зовнішньоекономічного комплексу країни. Це пов'язано з тим, що саме на підприємстві споживається продукція, яка вивозиться на експорт. На підприємстві, насамперед створюються конкурентні переваги як самого суб'єкта, так і національної економіки в цілому. З даного приводу відомий американський економіст М. Портер писав: «на міжнародному ринку конкурують фірми, а не країни. Необхідно зрозуміти як фірма створює і утримує конкурентну перевагу, щоб усвідомити роль країни, у цьому процесі» [11].

Сьогодні наша держава є суверенною і демократичною країною, яка вступає у новий етап свого розвитку, пов'язаний із втіленням нової інноваційної моделі економічного росту, реалізація якої прискорює розвиток високотехнологічних виробництв, здатності виробляти наукомісну продукцію, формування експортного потенціалу цих виробництв, підвищення технічного рівня підприємств завдяки вітчизняним і світовим науково-технічним досягненням [9].

Суб'єкти господарської діяльності України та іноземні суб'єкти господарської діяльності при здійсненні ЗЕД керуються такими принципами [12; 3]:

1. Принципом суверенітету народу України у здійсненні ЗЕД, що полягає у:

– виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати ЗЕД на території України, керуючись законами, що діють на території України;

– обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин.

2. Принципом свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у:

– праві суб'єктів ЗЕД добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;

– праві суб'єктів ЗЕД здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;

– обов'язку додержуватися при здійсненні ЗЕД порядку, встановленого законами України;

– виключному праві власності суб'єктів ЗЕД на всі отримані ними результати ЗЕД.

3. Принципом юридичної рівності і недискримінації, що полягає у:

– рівності перед законом усіх суб'єктів ЗЕД, незалежно від форм власності, у тому числі держави, при здійсненні ЗЕД;

– забороні будь-яких, крім передбачених Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність», дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація об'єктів ЗЕД, а також іноземних об'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

– неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених законом.

4. Принципом верховенства закону, що полягає у:

– регулюванні ЗЕД тільки законами України;

– забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів влади, якими для суб'єктів ЗЕД створюються умови, менш сприятливі, ніж ті, що встановлені законами України.

5. Принципом захисту інтересів суб'єктів ЗЕД, який полягає у тому, що Україна як держава:

– забезпечує рівний захист інтересів усіх суб'єктів ЗЕД та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно із законами України;

– здійснює рівний захист всіх суб'єктів ЗЕД України за межами України згідно з нормами міжнародного права;

– здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права.

6. Принципом еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів. Суб'єктами ЗЕД в Україні є [1]:

– фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають громадянську правоздатність і дієздатність згідно із законами України і постійно проживають на території України;

– юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та ін.), у тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

– об'єднання фізичних, юридичних, фізичних та юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно із законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

– структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності, іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно із законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

– спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;

– інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

До видів ЗЕД, яку здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать [2; 4]:

– експорт та імпорт товарів, капіталів і робочої сили;

– надання суб'єктами ЗЕД України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, у тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та ін., що прямо і виключно не заборонені законами України; надання зазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам ЗЕД України;

– наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка фахівців на комерційній основі;

– міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;

– кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами ЗЕД банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення

іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів ЗЕД за межами України;

- організація та здійснення діяльності у галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів ЗЕД; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- орендні, у тому числі лізингові, операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;

- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами ЗЕД як на території України, так і за її межами;

- інші види ЗЕД, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Сучасна система ЗЕД має свої особливості. Її характеризують такі риси [6; 7]:

- посилення взаємозв'язку між кон'юнктурою на світових ринках товарів та послуг і внутрішніх ринках окремих держав. Широкий розвиток набувають такі форми та елементи в системі ЗЕД, як інформаційний обмін, послуги зв'язку, транспортне обслуговування, консалтинг, франчайзинг, ноу-хау, лізинг, страхування тощо;

- новий міжнародний поділ праці, який склався останніми роками, характеризується відносним зниженням частки сировини та матеріалів у світовій торгівлі. Швидшими темпами розвиваються наукоємні, високотехнологічні галузі: хімія, приладобудування, електроніка, авіакосмічна промисловість. На цих напрямках будують свої експортні стратегії США, країни ЄС, Японія;

- розвиток інтеграційних процесів. Поступово ліквідуються економічні кордони між країнами і створюється єдиний регіональний економічний простір, який підпорядковується загальному регулюванню;

- вивезення капіталу. Це створює фундамент для утворення транснаціональних корпорацій, котрі, як правило, можуть бути національними за капіталом та інтернаціональними за сферою діяльності;

- переміщення робочої сили із країни в країну, що є наслідком відмінностей у людських, сировинних та фінансових ресурсах. Щорічно в пошуках роботи у світі переміщується до 25 млн людей;

- зростання обсягів зовнішньої торгівлі, що сприяє зниженню витрат виробництва;

- активна та цілеспрямована роль держави щодо втягнення країни у систему глобальної світової економіки. Метою державного регулювання є створення сприятливих правових, економічних та політичних умов, які забезпечують ефективну з точки зору інтересів країни та окремого підприємця ЗЕД на всіх рівнях;

- жорстке міжнародне регулювання ЗЕД. Кожна двостороння міжнародна економічна угода стає багатосторонньою, оскільки має відповідати положенням СОТ, виконувати вимоги близько 40 міжнародних організацій у цій галузі.

Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність є важливим чинником міжнародних економічних відносин, що сприяє посиленню міжнародної конкурентоспроможності підприємств в їх боротьбі на світових ринках.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства – це частина його загальної діяльності, котра визначається як сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та оперативно-комерційних функцій підприємства відповідно до зовнішньоекономічних зв'язків держави, пов'язаних із виходом підприємства на зовнішній ринок та участю у зовнішньоекономічних операціях, напрямки, форми та методи якої узагальнюються відповідно до процесу виробництва згідно із цілями та завданнями підприємства щодо його функціонування та розвитку. Організаційно-економічний механізм виступає як сукупність усіх можливих практичних заходів, засобів та важелів організаційного і економічного характеру, відповідних структур та регуляторів, методів управління, управлінських рішень, за допомогою яких підприємство досягає своїх цілей найбільш ефективним засобом [5].

Посилена вага на світовий ринок дає можливість примножувати роль економіки України, а також відповідно стимулювати збільшення припливу закордонних капіталовкладень в економіку нашої держави, створювати нові спільні підприємства, і водночас актуалізує проблему подальшого розвитку вітчизняного ринку в умовах теперішніх пріоритетів міжнародної інтеграції.

Співробітництво з ЄС є одним із основних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України, саме тому на даний час активно здійснюються заходи, які спрямовані на поглиблення співпраці між Україною та ЄС.

Реальні результати від здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зростання показників товарообігу, умови, перелік та узгодженість позицій, визначених Угодою про зону вільної торгівлі надають можливість гнучкого регулювання торгівлі між Україною та ЄС через лібералізацію тарифних та нетарифних методів. Зміст та вимоги, закладені в Угоді про створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі полягають у

поступовому скасуванню митних тарифів, безмитному доступу в рамках встановлених квот до ринку ЄС, проведенні повної гармонізації з європейськими вітчизняними законами, нормами, стандартами і регламентами. В односторонньому порядку ЄС запровадив процес лібералізації доступу вітчизняних товарів на європейський ринок.

У результаті створення зони вільної торгівлі розпочнеться процес зближення економік України та країн – членів ЄС і послідовне вибудовування правил торгівлі на основі ухвалених у ЄС процедур торгівлі та технічних регламентів. Сторони створюють одна одній режим найбільшого сприяння в торгівлі у визначених секторах економіки, товарних групах і тарифних квотах, за якими й відбувається скасування та зменшення мит.

Таким чином, з дослідження основних засад інтеграції економіки України з ЄС у контексті формування зони вільної торгівлі випливає, що у зв'язку із реалізацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами створюються сприятливі умови для вітчизняних товаровиробників щодо забезпечення синергетичного ефекту для всієї економіки країни. Процеси подальшої євроінтеграції відкривають перед українськими виробниками нові перспективи, оскільки вітчизняна продукція має усі можливості і передумови зайняти значну частину не тільки європейського, а й світового ринків. Створення зони вільної торгівлі з ЄС сприятиме нарощуванню асортименту продукції та підвищенню конкуренції як за її ціною, так і за якістю. Проте при цьому стандарти повинні забезпечувати високу якість як імпорту, так і продукції, виробленої українськими виробниками. Крім цього, поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі є одним з перших етапів міжнародної економічної інтеграції, що зменшує ризики іноземних інвесторів і сприяє залученню їхніх інвестицій у економіку країни, що буде предметом подальших наукових досліджень.

Висновки дослідження. Проблем в управлінні ЗЕД підприємств існує безліч, але всі вони в тій чи іншій мірі залежать від головних чинників зовнішнього середовища, що стримують розвиток ЗЕД вітчизняних підприємств. Серед таких чинників можна назвати наступні: наслідки світової фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр.; нестабільність політико-економічного становища України, проблеми з визначенням стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики; брак уваги держави до розвитку високотехнологічних галузей промисловості, що спричиняє нерациональну структуру експорту і малоперспективну модель міжнародної спеціалізації України [10].

Для вирішення проблем управління організації ЗЕД підприємств України можна запропонувати наступні кроки:

- по-перше, підвищення технічного рівня підприємств, а, відповідно, це дасть змогу підвищити якість продукції і конкурентоздатність наших підприємств на міжнародних ринках;
- по-друге, впровадження нових ресурсо- та енергозберігаючих технологій, що повинно однозначно враховуватися при плануванні всієї господарської діяльності підприємств та при плануванні та управлінні ЗЕД підприємств зокрема;
- по-третє, залучення до управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємствами висококваліфікованих фахівців, а також правильний вибір форм та методів проведення ЗЕД та механізму регулювання та управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах;
- по-четверте, зазначимо, що при плануванні, організації та управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємств України обов'язково повинно бути вирішено цілий ряд певних задач, серед яких головними можемо назвати наступні: формування оптимальної структури управління; координація управління ЗЕД з іншими видами діяльності підприємства на внутрішньому ринку; розробка стратегічних напрямків зовнішньоекономічної діяльності; а також облік і контроль ефективності зовнішньоекономічних операцій, інформаційне забезпечення рішень в сфері зовнішньоекономічних відносин з іноземними партнерами.

Перспективи подальших розробок. Передбачається вивчення впливу найбільш ефективного шляху організації зовнішньоекономічної діяльності на вітчизняних підприємствах при їх виході на зовнішні ринки в умовах економічної глобалізації.

Література.

1. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: учебник для вузов / под ред. Л. Е. Стровского. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 584 с.
2. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: учебник для вузов / под ред. Р. И. Хасбулатова, В. М. Попова. – М.: Междунар. отношения, 2001. – 544 с.
3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
4. Грачев Ю. Н. Внешнеэкономическая деятельность. Организация и техника внешнеторговых операций / Ю. Н. Грачев. – М.: ЗАО «Бизнес-школа. Интел-синтез», 2000. – 592 с.
5. Гузенко Г.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості / Г.М. Гузенко, Ю.О. Гайдученко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – № 3 (14). – 2013. – С. 77-89.
6. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: навч. посіб. / М. І. Дідківський. – К.: Знання, 2006. – 463 с.
7. Жданов С. А. Механизмы экономического управления предприятием : учеб. пособие / С. А. Жданов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 319 с.
8. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / За ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, І.Ю. Сіваченка. –

Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с.

9. П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>.

10. Павлюк Т.С. Аналіз проблем управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств машинобудівної галузі України / Т.С. Павлюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 11. – С. 142-145.

11. Портер М. Международная конкуренция : Пер. с англ. / под. ред. В.Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 1999. – 896 с.

12. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 29. – С. 377.

References.

1. Strovskiy, L.E. (1999), *Vneshneekonomicheskaya deiatel'nost' predpriyatiya* [Foreign economic activity of the enterprise], YuNYTY, Moscow, Russia.

2. Khasbulatov, R. Y. and Popov V. M. (2001), *Vneshneekonomicheskaya deiatel'nost' predpriyatiya* [Foreign economic activity of the enterprise], Mezhdunar. Otnosheniya, Moscow, Russia.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “Economic Code of Ukraine”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 5 May 2018).

4. Hrachev, Yu. N. (2000), *Vneshneekonomicheskaya deiatel'nost'. Organizatsiya y tekhnika vneshnetorhovykh operatsiy* [Foreign economic activity. Organization and technique of foreign trade operations], ZAO «Byznes-shkola. Yntel-syntezy», Moscow, Russia.

5. Huzenko, H.M. and Hajduchenko, Yu.O. (2013), “Foreign-economic activity of the enterprise: essence, economic mechanism of its development, features”, *Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*, vol. 3 (14), pp. 77-89.

6. Didkivs'kyj, M. I. (2006), *Zovnishn'oekonomichna diial'nist' pidpriemstv* [Foreign Economic Activity of Enterprises], Znannia, Kyiv, Ukraine.

7. Zhdanov, S. A. (2002), *Mekhanizmy ekonomicheskoho upravleniya predpriatyem* [Mechanisms of economic management by the enterprise], YuNYTY-DANA, Moscow, Russia.

8. Kozak, Yu.H. Lohvinova, N.S. and Sivachenko, I.Yu. (2006), *Zovnishn'oekonomichna diial'nist' pidpriemstv* [Foreign Economic Activity of Enterprises], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

9. Ministry of Finance of Ukraine (2000), “Impact of changes in exchange rates”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00> (Accessed 5 May 2018).

10. Pavliuk, T.S. (2015), “Analysis of problems of management of foreign economic activity of enterprises of machine-building industry of Ukraine”, *Naukovy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment*, vol. 11, pp. 142-145.

11. Porter, M. (1999), *Mezhdunarodnaia konkurentsia* [International competition], Mezhdunarodnye otnosheniya, Moscow, Russia.

12. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law of Ukraine “On foreign economic activity”, *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy*, vol. 29, p. 377.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2018 р.